

**Н. Петровић
П. Каличанин
Г. Воротовић
Ч. Митровић**

ОДРЖАВАЊЕ ВАЗДУХОПЛОВА

**ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ КОНТИНУИРАНЕ
ПЛОВИДБЕНОСТИ**

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Н. Петровић П. Каличанин Г. Воротовић Ч. Митровић

ОДРЖАВАЊЕ ВАЗДУХОПЛОВА

**ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ КОНТИНУИРАНЕ
ПЛОВИДБЕНОСТИ**

МАШИНСКИ ФАКУЛТЕТ
Београд

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Н. Петровић П. Каличанин Г. Воротовић Ч. Митровић

ОДРЖАВАЊЕ ВАЗДУХОПЛОВА

**ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ КОНТИНУИРАНЕ
ПЛОВИДБЕНОСТИ**

**МАШИНСКИ ФАКУЛТЕТ
Београд, 2016**

Проф. др Небојша Петровић, мр Предраг Каличанин, доц. др Горан Воротовић, проф. др Часлав Митровић

ОДРЖАВАЊЕ ЛЕТЕЛИЦА-обезбеђивање континуиране пловидбености

Прво издање

Рецензенти:

Проф. др Јован Јанковић, Машински факултет Универзитета у Београду

Проф. др Слободан Ступар, Машински факултет Универзитета у Београду

Издавач:

МАШИНСКИ ФАКУТЕТ

Универзитета у Београду

Ул. Краљице Марије 16, Београд

(ISBN-978-86-7083-904-5)

тел. (011) 3370 760

факс. (011) 3370 364

За издавача:

Проф. др Радивоје Митровић, декан

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Милан Лечић

Одобрено за штампу одлуком Декана Машинског факултета у Београду бр.16/2016 од 21.07.2016. године

Тираж: 100 примерака

Штампа:

ПЛАНЕТА – принт

Рузвелтова 10, Београд

тел/факс:(011)3088 129

Забрањено прештампавање и фотокопирање.

Сва права задржава издавач и аутор

ПРЕДГОВОР

Ова књига методички анализира и приказује тематику концепта одржавања и експлоатације ваздухоплова са становишта регулативе, сертификације, провере и надзора сваког субјекта у комерцијалном ваздушном саобраћају у Републици Србији на које се односи Правилник о обезбеђивању континуиране пловидбености ваздухоплова и ваздухопловних производа.

Књига је пре свега замишљена као уџбеничка литература намењена студентима одсека за ваздухопловство Машинског факултета универзитета у Београду и то као основна литература на предмету Одржавање летелица и помоћна литература на предмету Ваздухопловни прописи. Поред студената Машинског факултета, овај уџбеник ће моћи да користе и студенти других високошколских установа на којима се изучава област ваздухопловства.

Главни циљ који су аутори себи поставили је свеобухватно разумевање од стране студената концепта обезбеђивања континуиране пловидбености са становишта управљања одржавањем али и свих субјеката у нашој земљи који су инволвирани, пре свега, у комерцијални ваздушни саобраћај. Поред овог циља аутори су обезбедили и практичан приказ саме примене овога концепта.

Концепт обезбеђивања континуиране пловидбености је обрађен кроз више различитих аспеката, са приказом стандарда, процедура, поступака, потребних ресурса и метода управљања процесима одржавања.

У књизи су дата одговарајућа разјашњења, упутстава и смерница за имплементацију, уз позитивну аргументацију оправданости увођења самога концепта, пре свега, са безбедносног становишта, а затим и са становишта система управљања, технологије рада, економских показатеља и људског фактора.

Београд, 2016

Аутори

САДРЖАЈ

САДРЖАЈ	I
СКРАЋЕНИЦЕ	X
ГЛАВА I	1
РЕГУЛАТОРНИ ОКВИР	1
1. РЕГУЛАТИВА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ЗА ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ КОНТИНУИРАНЕ ПЛОВИДБЕНОСТИ ВАЗДУХОПЛОВА	3
1.1. <i>КРАТАК ИСТОРИЈСКИ ОСВРТ</i>	3
1.2. <i>УВОЂЕЊЕ КОНЦЕПТА КОНТИНУИРАНЕ ПЛОВИДБЕНОСТИ ВАЗДУХОПЛОВА</i>	6
1.2.1. Идеја концепта	6
1.2.2. Први кораци	7
1.3. <i>ОСНОВА КОНЦЕПТА КОНТИНУИРАНЕ ПЛОВИДБЕНОСТИ</i>	10
1.3.1. Међународна организација цивилног ваздухопловства - ИКАО	10
1.3.2. Европска агенција за безбедност ваздушног саобраћаја - ЕАСА	13
1.3.3. Директорат цивилног ваздухопловства Републике Србије - ДЦВ	19
1.4. <i>САДРЖАЈ ПРАВИЛНИКА О ОБЕЗБЕЂИВАЊУ КОНТИНУИРАНЕ ПЛОВИДБЕНОСТИ ВАЗДУХОПЛОВА</i>	20
1.4.1. Секција А - Технички захтеви	21
1.4.2. Секција Б - Процедура за надлежне органе	35
2. УЛОГА ДИРЕКТОРАТА ЦИВИЛНОГ ВАЗДУХОПЛОВСТВА У ОБЕЗБЕЂИВАЊУ КОНТИНУИРАНЕ ПЛОВИДБЕНОСТИ	40
2.1. <i>НАСТАНАК ДИРЕКТОРАТА ЦИВИЛНОГ ВАЗДУХОПЛОВСТВА</i>	40
2.2. <i>НАДЛЕЖНОСТ, ДУЖНОСТИ И ОДГОВОРНОСТ</i>	41
2.3. <i>ПРИРУЧНИК ЗА РАД ИНСПЕКТОРА</i>	47
2.3.1. Процедура сертификације организације за обезбеђивање континуиране пловидбености	48
2.3.2. Процедура провере пловидбености ваздухоплова	57
ГЛАВА II	64
ПРИМЕНА КОНЦЕПТА	64
3. СЕРТИФИКАЦИЈА ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЗА ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ КОНТИНУИРАНЕ ПЛОВИДБЕНОСТИ ВАЗДУХОПЛОВА	66
3.1. <i>ПОТРЕБА СЕРТИФИКАЦИЈЕ И ХРОНОЛОГИЈА</i>	66
3.2.1. Дужности и одговорности руководећег особља	70

3.2.2.	Број ангажованог особља.....	76
3.2.3.	Уговорне активности САМО организације.....	76
3.3.	АПЛИКАЦИЈА	77
3.4.	ПРИРУЧНИК ОРГАНИЗАЦИЈЕ	79
3.4.1.	Садржај приручника	79
3.4.2.	Преглед приручника.....	82
3.4.3.	Примедбе на приручник.....	82
3.5.	АУДИТ ОРГАНИЗАЦИЈЕ	83
3.6.	УВЕРЕЊЕ О ОСПОСОБЉЕНОСТИ.....	85
4.	ПРОЦЕДУРЕ ЗА ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ КОНТИНУИРАНЕ ПЛОВИДБЕНОСТИ ВАЗДУХОПЛОВА.....	87
4.1.	СВРХА	87
4.2.	УПОТРЕБА СИСТЕМА ТЕХНИЧКИХ ЗАПИСА И ЛИСТЕ МИНИМАЛНЕ ИСПРАВНОСТИ ОПРЕМЕ ⁸⁷	
4.2.1.	Записи о техничком одржавању авиона и авионска књига	87
4.2.2.	Примена листе минималне исправности опреме.....	93
4.3.	ПРОГРАМИ ТЕХНИЧКОГ ОДРЖАВАЊА АВИОНА	95
4.3.1.	Опште.....	95
4.3.2.	Садржај.....	97
4.3.3.	Развој	97
4.4.	ЗАПИСИ О ВРЕМЕНИМА И ЗАПИСИ ЗА ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ КОНТИНУИРАНЕ ПЛОВИДБЕНОСТИ	99
4.4.1.	Записивање сати и циклуса налета	99
4.4.2.	Записи	100
4.4.3.	Предаја записа о континуираној пловидбености.....	102
4.5.	ЗАПИСИ О НАЛОЗИМА ЗА ПЛОВИДБЕНОСТ И ЊИХОВА ПРИМЕНА.....	102
4.5.1.	Информација о налозима за пловидбеност	102
4.5.2.	Одлука о примени налога за пловидбеност	105
4.5.3.	Управљање налозима за пловидбеност	107
4.6.	АНАЛИЗА ЕФИКАСНОСТИ ПРОГРАМА ТЕХНИЧКОГ ОДРЖАВАЊА.....	107
4.7.	ПОЛИТИКА ПРИМЕНЕ НЕОБАВЕЗНИХ ИЗМЕНА.....	108
4.8.	СТАНДАРДИ ЗА ВЕЛИКЕ ОПРАВКЕ И ИЗМЕНЕ.....	110
4.9.	ИЗВЕШТАЈИ О КВАРОВИМА	110
4.9.1.	Анализа.....	110
4.9.2.	Одржавање контакта са произвођачем и ДЦВ-ом.....	112
4.9.3.	Политика одлагања отклањања кварова.....	112
4.10.	ПОСЛОВИ ИНЖЕЊЕРИНГА	113
4.11.	ПРОГРАМИ ЗА ПРАЋЕЊЕ ПОУЗДАНОСТИ.....	113

4.12.	ПРЕТПОЛЕТНИ ПРЕГЛЕД	114
4.13.	МЕРЕЊЕ ТЕЖИНЕ АВИОНА	115
4.14.	ПРОЦЕДУРЕ ПРОБНОГ ЛЕТА.....	115
5.	ПРОВЕРА ПЛОВИДБЕНОСТИ ВАЗДУХОПЛОВА У КОМЕРЦИЈАЛНОМ ВАЗДУШНОМ САОБРАЋАЈУ.....	117
5.1.	РЕГУЛАТОРНИ ОКВИР ДО 2010. ГОДИНЕ.....	117
5.2.	ОВЛАШЋЕЊЕ.....	117
5.3.	ПРОВЕРА ПЛОВИДБЕНОСТИ.....	117
5.3.1.	Захтев за утврђивање пловидбености.....	118
5.3.2.	Преглед документације	118
5.3.3.	Преглед ваздухоплова на земљи.....	122
5.3.4.	Прекид провере пловидбености.....	123
5.3.5.	Отклањање примедба након прекида провере пловидбености	125
5.3.6.	Преглед ваздухоплова у лету.....	125
5.3.7.	Издавање Потврде о провери пловидбености	126
6.	АУДИТ КАО МЕРА НЕПРЕКИДНОГ НАДЗОРА ПРОЦЕСА ОБЕЗБЕЂИВАЊА КОНТИНУИРАНЕ ПЛОВИДБЕНОСТИ	129
6.1.	ВРСТЕ АУДИТА.....	129
6.2.	ИНТЕРНИ АУДИТ	129
6.2.1.	План аудита	129
6.2.2.	Процедуре аудита	130
6.2.3.	Процедура за план корективних мера.....	130
6.2.4.	Особље које спроводи аудит	130
6.2.5.	Праћење одржавања	131
6.2.6.	Аудит квалитета авиона.....	131
6.2.7.	Пример интерног аудита.....	132
6.3.	ЕКСТЕРНИ АУДИТ	133
6.3.1.	План аудита	133
6.3.2.	Пример екстерног аудита.....	134
ГЛАВА III	137	
АНАЛИЗА.....	137	
7.	АНАЛИЗА КОНЦЕПТА ОБЕЗБЕЂИВАЊА КОНТИНУИРАНЕ ПЛОВИДБЕНОСТИ ВАЗДУХОПЛОВА У КОМЕРЦИЈАЛНОМ ВАЗДУШНОМ САОБРАЋАЈУ.....	139
7.1.	ТРАНЗИЦИОНИ АСПЕКТ.....	139
7.2.	БЕЗБЕДНОСНО-ФИНАНСИЈСКИ АСПЕКТ	139
7.3.	СРПСКИ АСПЕКТ.....	145

7.4.	ОДАБИР ОДГОВАРАЈУЋЕГ ПРОГРАМА ОДРЖАВАЊА.....	148
7.4.1.	Програм одржавања за континуирану пловидбеност.....	149
7.4.2.	Одржавање мотора концептом праћења „према стању“	150
7.4.3.	MSG-3 методологија одржавања	150
7.5.	ПОДЕЛА ОДГОВОРНОСТИ.....	152
7.5.1.	Подела САМО организација.....	152
7.5.2.	Независна САМО организација	153
7.5.3.	САМО организација у оквиру организације за одржавање	153
7.6.	ПРИМЕНА КОНЦЕПТА	155
8.	БЕЗБЕДНОСТ ЛЕТЕЊА	157
8.1.	КОНТИНУИРАНА ПЛОВИДБЕНОСТ У СЛУЖБИ БЕЗБЕДНОСТИ	157
9.	ДАЉИ РАЗВОЈ.....	159
9.1.	ПРОМЕНАМА ДО ЦИЉА.....	159
9.2.	СРБИЈА-ЕВРОПСКА УНИЈА	161
	ЛИТЕРАТУРА	171
	ПРИЛОЗИ.....	175
	ПРИЛОГ I.....	175
	ДОКУМЕНТАЦИЈА ИЗ ПРОЦЕСА СЕРТИФИКАЦИЈЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЗА ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ КОНТИНУИРАНЕ ПЛОВИДБЕНОСТИ.....	175
	ПРИЛОГ II.....	298
	ДОКУМЕНТАЦИЈА ПРОВЕРЕ ПЛОВИДБЕНОСТИ ВАЗДУХОПЛОВА	298
	ПРИЛОГ III	336
	ДОКУМЕНТАЦИЈА АУДИТА ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЗА ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ КОНТИНУИРАНЕ ПЛОВИДБЕНОСТИ	336

СКРАЋЕНИЦЕ

AC	Advisory Circular - Информативни циркулар
AD	Airworthiness Directive - AD нота - Налог за пловидбеност
AFM	Aircraft Flight Manual - Летачки приручник ваздухоплова
AMC	Acceptable Means of Compliance - Прихватљиви начини усаглашавања
ALB	Aircraft Log Book - Књига ваздухоплова
AOC	Air Operator Certificate - Уверење о оспособљености за обављање јавног авио-транспорта
APU	Auxiliary Power Unit - Помоћна погонска група
ARC	Airworthiness Review Certificate - Потврда о провери пловидбености
CAA	Civil Aviation Authority - Цивилна ваздухопловна власт
CAD	Civil Aviation Directorate - Директорат цивилног ваздухопловства (види ДЦВ)
CAME	Continuing Airworthiness Management Exposition - Приручник организације за обезбеђивање континуиране пловидбености
CAMO	Continuing Airworthiness Management Organisation - Организација за обезбеђивање континуиране пловидбености
CAMO +	Continuing Airworthiness Management Organisation with Privileges for Issuance of the ARC - Организација за обезбеђивање континуиране пловидбености са привилегијом издавања Потврде о провери пловидбености
CDL	Configuration Deviation List - Листа дозвољених одступања од одобрене конфигурације
CN	Consignes de Navigabilité - Налог за пловидбеност Цивилне ваздухопловне власти Француске
CofA	Certificate of Airworthiness - Уверење о пловидбености
CofC	Certificate of Conformance - Уверење о усклађености
CofR	Certificate of Registration - Уверење о регистрацији
CPCP	Corrosion Prevention & Control Program - Програм за превенцију и контролу корозије
CRS	Certificate of Release to Service - Уверење о спремности за употребу
CS	Certification Specification - Технички услови за пловидбеност
ДЦВ	Директорат цивилног ваздухопловства Републике Србије
DGAC	Direction Générale de l'Aviation Civile - Цивилна ваздухопловна власт Француске
EASA	European Aviation Safety Agency - Европска агенција за безбедност ваздушног саобраћаја
EC	European Community - Европска Заједница
ЕСАА	European Common Aviation Area - Заједничко европско ваздухопловно подручје
EEC	European Economic Community - Европска Економска Заједница
ЕСАС	European Civil Aviation Conference - Европска конференција цивилног ваздухопловства
ER	Engineering Request - Захтев инжењеринга
EO	Engineering Order - Налог за инжењеринг
EU	European Union - Европска унија

FAA	Federal Aviation Administration - Федерална администрација за ваздухопловство Сједињених Америчких Држава
GM	Guidance Material - Упутство за примену
ICAO	International Civil Aviation Organisation - Међународна организација цивилног ваздухопловства
JAA	Joint Aviation Authorities - Заједничке ваздухопловне власти
JAR	Joint Aviation Requirements - Заједнички ваздухопловни захтеви
JIP	Joint Implementation Procedures - Процедуре заједничке примене
LLP	Life Limited Parts - Делови са ограниченим веком коришћења
MEL	Minimum Equipment List - Листа минималне исправности уграђене опреме
MM	Maintenance Manual - Приручник за одржавање
MME	Maintenance Management Exposition - Приручник организације за обављање јавног авио-транспорта у складу са JAR 145
MOE	Maintenance Organisation Exposition - Приручник организације за одржавање у складу са Part 145
MOM	Maintenance Organisation Manual - Приручник организације за одржавање у складу са М.А. Одељком Ф
MPD	Maintenance Planning Document - Документ за планирање одржавања
MRB	Maintenance Review Board - Одбор за преиспитивање одржавања
MRBR	Maintenance Review Board Report - Извештај одбора за преиспитивање одржавања
MRQ	Maintenance Requirements - Захтеви за техничко одржавање
NAA	National Aviation Authority - Националне ваздухопловне власти
НПВ	Налог за пловидбеност ваздухоплова
OP	Operations Manual - Оперативни приручник авио-превозника
SAFA	Safety Assessment of Foreign Aircraft - Процена безбедности иностраног ваздухоплова
SB	Service Bulletin - Сервис билтен
STC	Supplemental Type Certificate - Прилог уверењу о типу
TC	Type Certificate - Уверење о типу
TCDS	Type Certificate Data Sheet - Листа података Уверења о типу
TLB	Technical Log Book - Техничка књига ваздухоплова
UN	United Nations - Уједињене нације

ГЛАВА I
РЕГУЛАТОРНИ ОКВИР

---

1. РЕГУЛАТИВА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ЗА ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ КОНТИНУИРАНЕ ПЛОВИДБЕНОСТИ ВАЗДУХОПЛОВА

1.1. КРАТАК ИСТОРИЈСКИ ОСВРТ

Још 17. октобра 1909. године др Владимир Алексић¹, је био први Србин који се виноу у висине једрилицом сопствене конструкције стартованом помоћу гуменог ужета системом праћке, а престолонаследник Александар I Карађорђевић први Србин из Краљевине Србије који је летео авионом још далеке 1909. године у посету Француској. Ако се поред овога зна да је, непуних седам година после летова браће Рајт и пола године пре лета првог Југословена Едварда Русијана, Суботичанин Иван Сарић био први човек са ових простора који је 16. октобра 1910. године на хиподрому у Суботици пред око седам хиљада људи успешно извео први јавни лет на авиону сопствене конструкције и израде „Сарић 1“, онда је јасно да је тадашња Краљевина Србија непобитно била пионир у развоју ваздухопловства не само на овим просторима већ засигурно и у свету.

Уредбом краља Петра I о саобраћајним справама које се крећу по ваздуху (Слика 1.), објављеном у Службеном дневнику Краљевине Србије 21. фебруара 1913. године, Краљевина Србија је међу првима у свету, одмах после Немачке, Енглеске, Француске и Аустро-Угарске монархије, а пре Сједињених Држава, Италије и многих других држава, поставила правни оквир за област цивилног ваздухопловства који се односио на ваздушни простор Краљевине, „справе које се крећу по ваздуху“ и све учеснике у ваздушној пловидби, са посебним акцентом на оно што ми данас називамо безбедност и сигурност ваздушног саобраћаја. Већ у члану 2. ове Уредбе каже се да „те справе морају бити сигурне“ и да се морају „свакад одржавати у исправном стању“, што недвосмислено говори о томе колико су наши преци, барем у овој области, били далековиди и напредни за оно доба.

Истом овом темом данас се баве све светске државе, међународне и националне цивилне ваздухопловне власти и појединачно све организације и појединци који су укључени у ову област људског деловања.

---

¹ др Владимир Алексић био је панчевачки песник, лекар и власник санаторијума, прим. аут.

СРПСКЕ НОВИНЕ

31 ФЕБРУАРА — ЧЕТВРТАК — У БЕОГРАДУ СЛУЖБЕНИ ДНЕВНИК КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ ГОДИНА LXIX — 1912 — 191

„СРПСКЕ НОВИНЕ“ издаје сваког дана поштом у Београду, а сваког дана поштом у осталим местима у Краљевини Србијој и у осталим деловима Краљевине Србије. Цена поштом 10 динара, а на месец 10 динара. Пријемници се издају пошто и пошто. За издавање одговоран је директор новина. Издавач: „Српске Новине“, Београд. Уредник: Милош Поповић. Штампарија: „Српске Новине“, Београд. Уредништво: Београд, Карађорђевог моста 11. Издавачка кућа: „Српске Новине“, Београд, Карађорђевог моста 11. Издавачка кућа: „Српске Новине“, Београд, Карађорђевог моста 11. Издавачка кућа: „Српске Новине“, Београд, Карађорђевог моста 11.

Овај лист је издат поштом у Београду, а сваког дана поштом у осталим местима у Краљевини Србијој и у осталим деловима Краљевине Србије. Цена поштом 10 динара, а на месец 10 динара. Пријемници се издају пошто и пошто. За издавање одговоран је директор новина. Издавач: „Српске Новине“, Београд. Уредник: Милош Поповић. Штампарија: „Српске Новине“, Београд. Уредништво: Београд, Карађорђевог моста 11. Издавачка кућа: „Српске Новине“, Београд, Карађорђевог моста 11. Издавачка кућа: „Српске Новине“, Београд, Карађорђевог моста 11.

МИ

ПЕТАР I.

ПО КРАЈНОСТИ БОЖЈОЈ И ВОЉИ НАРОДНОЈ

КРАЉ СРБИЈЕ

На предлог Нашег Министра Унутрашњих дела и Нашег Министра Војног, а на основу §§ 5., 15., 16., 27. тач. 1. и 29. тач. 1. Устројства Централне Државне Управе, члана 6. и 7. закона о устројству војске, члана 33. тач. 1. закона саветског и § 326. кривичног закона, ради штитива интереса државних у погледу спречавања ухођења, царицких права, народног здравља и народне одбране, као и безбедности грађана, прописујемо следећу

УРЕДБУ

о саобраћајним справама, које се крећу по ваздуху

Чл. 1. Справе, које се крећу по ваздуху, јесу домаће или стране према томе, коју државу припадају њени сопственици. Те справе не уживају екстериторијалност.

Чл. 2. Те справе морају бити сигурне и не могу се употребљавати без дозволе Министра Унутрашњих Дела. У дозволи ће бити тачно описана справа, која се мора свака одржавати у исправном стању.

Чл. 3. На свакој справи мора бити исписано на непомичној табли име сопственика и његов стан, име конструктора и броја под којим је дата дозвола за употребу справе.

Чл. 4. Управљач справе мора да има Уверење Министра Војног о својој способности.

Чл. 5. Свака справа мора носити на себи знак (печатом власти пригараћен), који јој нарочито буде прописан при давању дозволе, и мора да има путњу кинуту, оверену при давању дозволе, а у коју свака власт има права да упише што налази за потребно, док се справа налази на земљи.

Чл. 6. На справама не сме бити: оружја, мунџије, експлозива, апарата фотографских, радиотелеграфских и радиотелефонских, голуба писмоноша, нити се са справе сме што бацати на

земљу осим по дозволи српске полицијске власти, која ће у дозволи побројати предмете, који се могу бацити који својим падом неће преставаати никакву опасност по становништво (као ситан песак, вода).

Чл. 7. Справе не смеју да лете при изласку или ноћу (после заласка, а пре изласка сунца), нити да бацају од себе светлост осим по нарочитој дозволи Министра Унутрашњих Дела.

Чл. 8. Справе не смеју да лете у ваздушне регионе око утврђених места, осим по нарочитој дозволи Министра Унутрашњих Дела, која ће се давати по споразуму са Министром Војнама.

Чл. 9. Справа може летети само у оном правцу, који јој назначи полицијска власт, уписујући то и у путну кинуту.

Чл. 10. Полицијска власт може свакад извршити преглед справа и има права издавати наређења, да управљач справе спусти справу из ваздуха на земљу. Управљач има дужност, да ту наређењу послуша.

Чл. 11. Справа са територије, ма чије ове биле (приватне, јавне, полицијске и т. д. осим војне), могу пребегнути српску територију само на месту и у време, које одреди царинска власт у споразуму са Министром Унутрашњих Дела. Такве справе мораће одмах да се спусте на одређено место ради даље промене прописа законских, наредба власти и одредаба из ове Уредбе.

Чл. 12. За време мобилизације и рата никакве стране справе (биле приватне, јавне, полицијске и т. д.) не могу летети над српском територијом, осим кад Министар Унутрашњих Дела и Министар Војни издаду по свом нахођењу нарочиту дозволу за то и пропису знаке. Стране војне справе никако не смеју летети над српском територијом, па ни у време мира.

Чл. 13. Све справе, које за време мобилизације и рата без дозволе и знака лете над српском територијом, сматраће се као справе непријатељске државе и са њима ће се као са таквима и поступати.

Чл. 14. Полицијске и војне власти се овлашћују, да сматрају, да особе на справама у ваздуху, које немају одобрења и знака, врши кривична дела из главе девете кривичног законика и из

главе пете војног кривичног законика: да се то особа налази у бегству и као укључено на самом делу, не поштујући ни прописе ове уредбе, и да према томе немају права и дужност да употребе све мере, да се справе што пре спусте на земљу. Полицијским властима ће укључивати помоћ и стављати на расположене потребан материјал за то најближа војна власт. Полицијске так власти ће преузимати све што је потребно, да се којим случајем не оштете српске државне справе са особљем, у коме ће идућу тражити потребна објашњења од надлежних власти.

Чл. 15. Са одговорним лицима надлежне власти ће поступити по закону. Све справе, као оруђа, којима се чине кривична дела, конфисковаће се у корист државе свакад, кад се њима учини ма које кривично дело.

Чл. 16. О датим дозволама и знаковима по завичној дужности ће се известавати војне и полицијске власти.

Ова уредба важи досле десет дана од објаве у Српским новинама.

Препоручујемо ове справе Нашим Министрима, да ову уредбу обнародују и о извршењу њеном се старају, властима заложено да по њој поступају, а свима да јој се покоравају.

П Бр. 1775

18 фебруара 1913. год.

у Београду

ПЕТАР С. Р.

Председник
Министарског Савета,
Министар Унутрашњих Дела,
Ник. П. Пашић с. р.
Министар Финансија,
Др П. Печу с. р.
Министар Управних Дела,
Стој. М. Протић с. р.
Министар Војне,
Др М. Поповић с. р.
Министар Ј. одне Приград,
К. М. Стојковић с. р.
Министар Грађевина,
Ј. П. Јовановић с. р.
Министар Правде и Црквених Послова,
Л. Јовановић с. р.
Министар Војне,
Београд,
Мил. Бојковић с. р.

The Kingdom of Serbia passed the Decree on Aviation on 21 February 1913, much earlier than many other countries. After the first Decree on Aviation passed by Brandenburg in Germany (10 August 1910) the Decree in Prussia followed (22.10.1910) and afterwards in England (2.6.1911), France (21.11.1911), Austria-Hungary (20.12.1912), USA, however, passed the Decree on Aviation on 13.5.1913, Italy on 22.9.1913 and many other countries even later.

Слика 1. – Уредба Краљевине Србије о саобраћајним справама, које се крећу по ваздуху
Извор: Архива Директората цивилног ваздухопловства